

הקדמה

מאז השתלטות חמאס על רצועת עזה, ביוני 2007, הסגר הישראלי על הרצועה עבר תהפוכות ושינויים, מה שמצביע במקרה הטוב על התנהלות נזילה ובמקרה הרע על היעדר מוחלט של מדיניות. בהשוואה לשנים הקיצוניות ביותר של הסגר, במיוחד מאז מבצע "צוק איתן" ב-2014, ישראל הרחיבה מעט את האפשרויות לתנועת אנשים וסחורות. בה בעת, מגמות חיוביות התהפכו בשנה האחרונה והגבלות גורפות וחסרות הבחנה על תנועת אנשים וסחורות עדיין מאפיינות את הגישה הישראלית. תנועת האנשים והסחורות כיום מוסיפה להוות אחוז זעיר ממה שהיה בשנים שקדמו לסגר, וללא ספק מעט מאוד ממה שהיתה צריכה ויכולה להיות.

עשר שנים של סגר, בגרפים

ספטמבר 2017

דף מידע זה מציג בגרפים את השינויים שחלו במהלך עשר השנים של הסגר ומספק הקשר רחב יותר לשינויים אלה, בהסתמך על מעקב אחר מגמות במדיניות וניתוח שלהן, שתיים מהפעולות שגישה מבצע מאז הקמתו, ב-2005. תקוותנו היא כי המידע המובא כאן יסייע לשתי תובנות חשובות:

1) חרף נוכחותו הנמשכת של חמאס ברצועה, עשתה ישראל שינויים במדיניות, גם כאלה שנחשבו בעבר בבחינת ייהרג ובל יעבור.

2) ניתן עדיין לעשות הרבה מאוד כדי להסיר את הסגר מעל הרצועה ולהבטיח לתושביה את זכותם לחופש תנועה.

תנועת אנשים

הוכנסו הקלות מסוימות בתנועה עבור אנשים שענו על [קריטריונים](#) נוקשים. בעקבות המבצע הצבאי ב-2014, נוספו עוד קטגוריות שמותרות לתנועה, והורחבה במעט האפשרות לנסוע אל מחוץ לגבולות הרצועה, אך היקף התנועה נותר [נמוך בהרבה](#) מזה שנרשם בשנת 2000. למעשה, ב-2016, התנועה במעבר ארז עמדה על **שני אחוז** מהתנועה שנרשמה בו טרם הוטלו ההגבלות בשנת 2000.

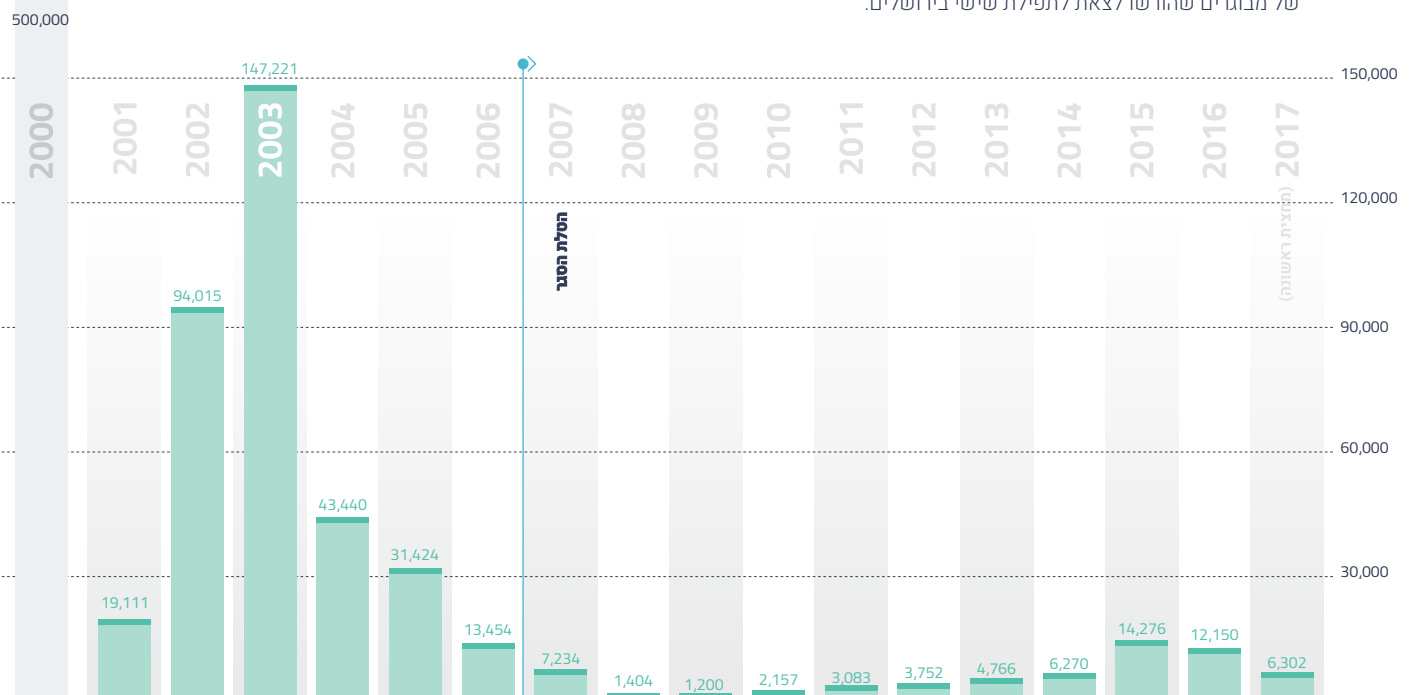
מעבר רפיח מחבר את רצועת עזה למצרים ולשאר העולם. מאז נפילת ממשלתו של מוחמד מורסי, באמצע 2013, המעבר סגור רוב הזמן. זמן קצר קודם לכן, היקף התנועה במעבר שב כמעט למה שהיה טרם הסגר. מעבר רפיח היה פתוח רק 16 ימים במהלך 2017, ב-11 מתוכם התאפשרה יציאה מעזה ובחמישה הנתרים התאפשרה רק חזרה לרצועה. נרשמו 2,646 כניסות ויציאות בחודש במוצע.

מעבר ארז הוא השער של רצועת עזה לישראל, לגדה המערבית, ובמיוחד כאשר מעבר רפיח סגור, לעולם כולו. בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2000, נרשמו במעבר למעלה מחצי מיליון יציאות של פועלים מהרצועה. מתחילת האינתיפאדה השנייה, בספטמבר 2000, וכמה שנים לאחר מכן, מעבר ארז היה חסום ימים ארוכים ומספר האישורים שניתנו לפועלים צומצם מאוד. אחרוני הפועלים נכנסו לישראל מעזה באפריל 2006. לאחר ניצחון חמאס בבחירות של ינואר 2006 ונפילתו בשבי של רב"ט גלעד שליט, ביוני באותה שנה, בוטלו ההקלות המסוימות בתנועה, וביוני 2007, לאחר שחמאס תפס את השלטון ברצועה, התנועה דרך מעבר ארז הפכה בלתי אפשרית עבור רוב מכריע של תושבי הרצועה ואלה נותקו מקרובים בגדה המערבית ובישראל, ולא יכלו עוד לצאת לטיפולים רפואיים, לצרכי לימודים או לעיסוקים מקצועיים. עם הזמן,

יציאות פלסטינים דרך מעבר ארז (ממוצע חודשי)
2000-2005 – הנתונים על יציאות פועלים בלבד.

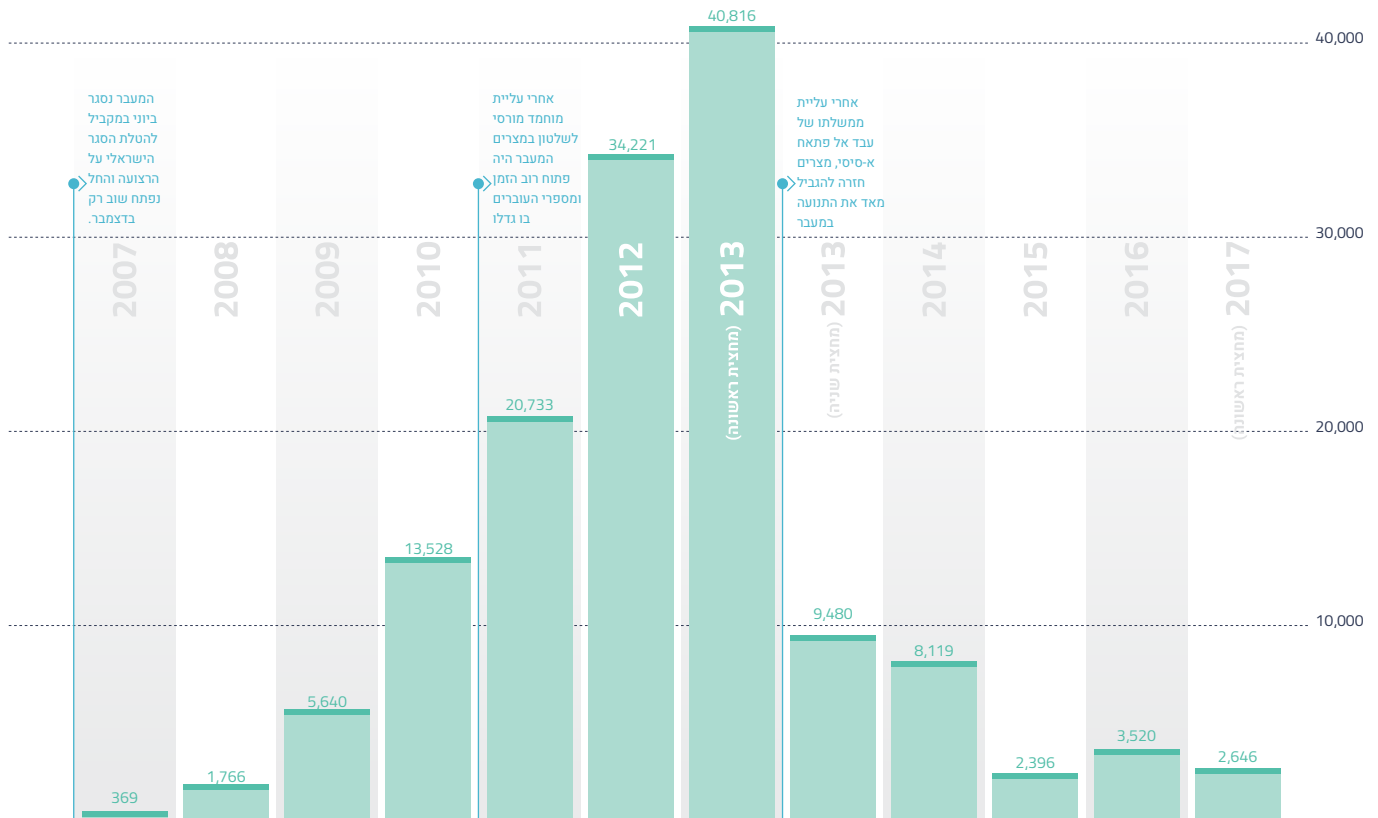
במרץ 2006 ישראל הפסיקה לאפשר יציאת פועלים מעזה לעבוד בתחומה.

לגבי השנים 2000 עד 2006 קיים מידע רק לגבי יציאת פועלים דרך מעבר ארז. כלומר, מספר היציאות בפועל גדול יותר מזה המוצג כאן. לאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה, חלה ירידה חדה בתנועות פועלים ולאחריה עלייה מתונה וירידה חדה נוספת ב-2006. באפריל אותה שנה בוטלו ההיתרים הנתרים. מ-2007 יש נתונים לגבי כל היציאות של פלסטינים ממעבר ארז ואלה מוצגות בגרף על פי קטגוריות. לאחר השתלטות חמאס, יוני 2007, התנועה דרך ארז הוגבלה ל"מקרים הומניטריים חריגים" בלבד. בנקודות שונות בזמן, כמו לאחר תקרית המשט לעזה ב-2010 ולאחר מבצע צוק איתן ב-2014, הוכנסו "הקלות" במדיניות התנועה במסגרתן הורחבה התנועה במקרים הומניטריים והורחבו החריגים המורשים לצאת, דוגמת סוחרים ומכסה של מבוגרים שהורשו לצאת לתפילת שישי בירושלים.

ממוצע חודשי לכניסות ויציאות דרך מעבר רפיח

לאחר השתלטות חמאס, יוני 2007, הוטלו הגבלות נרחבות על תנועה דרך מעבר רפיח. אחרי בחירתו של מוחמד מורסי לנשיאות במצרים, הורגשה עלייה בתנועה והיקפה כמעט ושב לממדים שנרשמו לפני הסגר. עם נפילת מורסי, באמצע 2013, שבה התנועה והוגבלה. במחצית הראשונה של 2017, נפתח מעבר רפיח רק ל-16 יום, ורק ב-11 מתוכם התאפשרה יציאה מהרצועה.

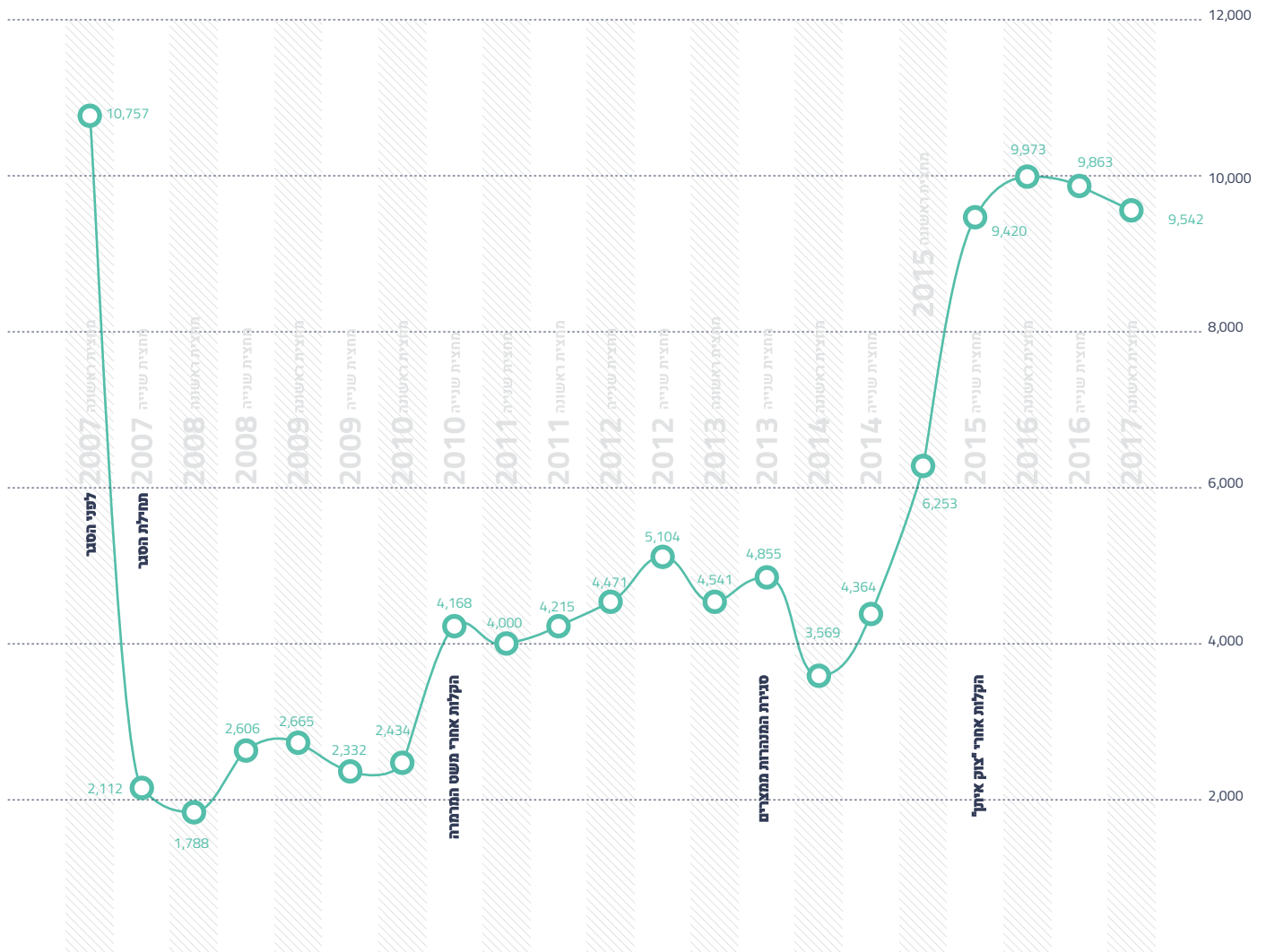
תנועות סחורות

כניסת מוצרים מסוג זה, במיוחד לאחר מבצע צוק איתן, הולך ומצטמצם הפער בין הכמויות הנכנסות היום לתקופה שלפני הסגר. בה בעת, אוכלוסיית הרצועה גדלה מאז בכ-35 אחוזים, מה שאומר שהצרכים עדיין רחוקים מלבוא על סיפוקם. רשימת החומרים הדו-שימושיים רחבה וכלולים בה הרבה יותר מ-118 הפריטים המזכירים בשם, שכן קטגוריות-שמיכה כגון "ציוד תקשורת" לבדן מכילות מאות פריטים. הרשימה והאופן בו היא מנוהלת מוסיפים להוות מכשול לתעשייה, לטיפולים רפואיים ולתפקוד התשתיות האזרחיות.

נפח הסחורות שניתן להכניס לרצועת עזה עלה בהדרגה מאז שנות הסגר הקשות ביותר (-2010 2007), שבהן אסרה ישראל גם על הכנסת מוצרים לשימוש יומיומי כמו צעצועים ונייר. מאז **יוני 2010**, בעקבות תקרית המשט לעזה, וההחלטה הישראלית שבאה אחריה, להסיר את המגבלות על תנועת סחורות לרצועה למעט רשימה של פריטים שהגדירה כ"**דו-שימושיים**", נרשמה עלייה יציבה לרוב בכניסת סחורות. ברשימת הפריטים הדו-שימושיים גם חומרים חיוניים לבנייה ולתעשייה – שניים מהמנועים המרכזיים של כלכלת עזה. עם העלייה בכמות

כניסת סחורות דרך מעבר כרם שלום (ממוצע חודשי, במספר משאיות)

בין השנים 2007 ו-2010 כניסת סחורות דרך מעבר כרם שלום הוגבלה לפריטים שנחשבו חיוניים להישרדות האוכלוסייה האזרחית בלבד. במהלך השנים האלה, התקיימה פעילות ענפה במנהרות תת-קרקעיות בין עזה למצרים, בעיקר שוק שחור של מוצרים שלא הורשו להיכנס דרך ישראל עבר דרכן. כלכלת המנהרות סיפקה לממשלת חמאס מקור הכנסה, בעוד עסקיהם של סוחרים שהסתמכו על מעבר כרם שלום, התמוטטו. לאחר תקרית משט המרמרה, שינתה ישראל את מדיניותה, ובמקום להנהיג רשימה מצומצמת של סחורות שמורשות להיכנס לעזה, החלה בונה רשימה ארוכה של כאלה שאינן מורשות אלא באישור מיוחד – פריטים הנחשבים ל"דו שימושיים". רשימה זו כוללת גם פריטים לשימוש יומיומי בבנייה ובתעשייה. הגרף מציג את העלייה בכניסת הסחורות, במיוחד לאחר שהגבלות הוסרו לאחר מבצע צוק איתן.

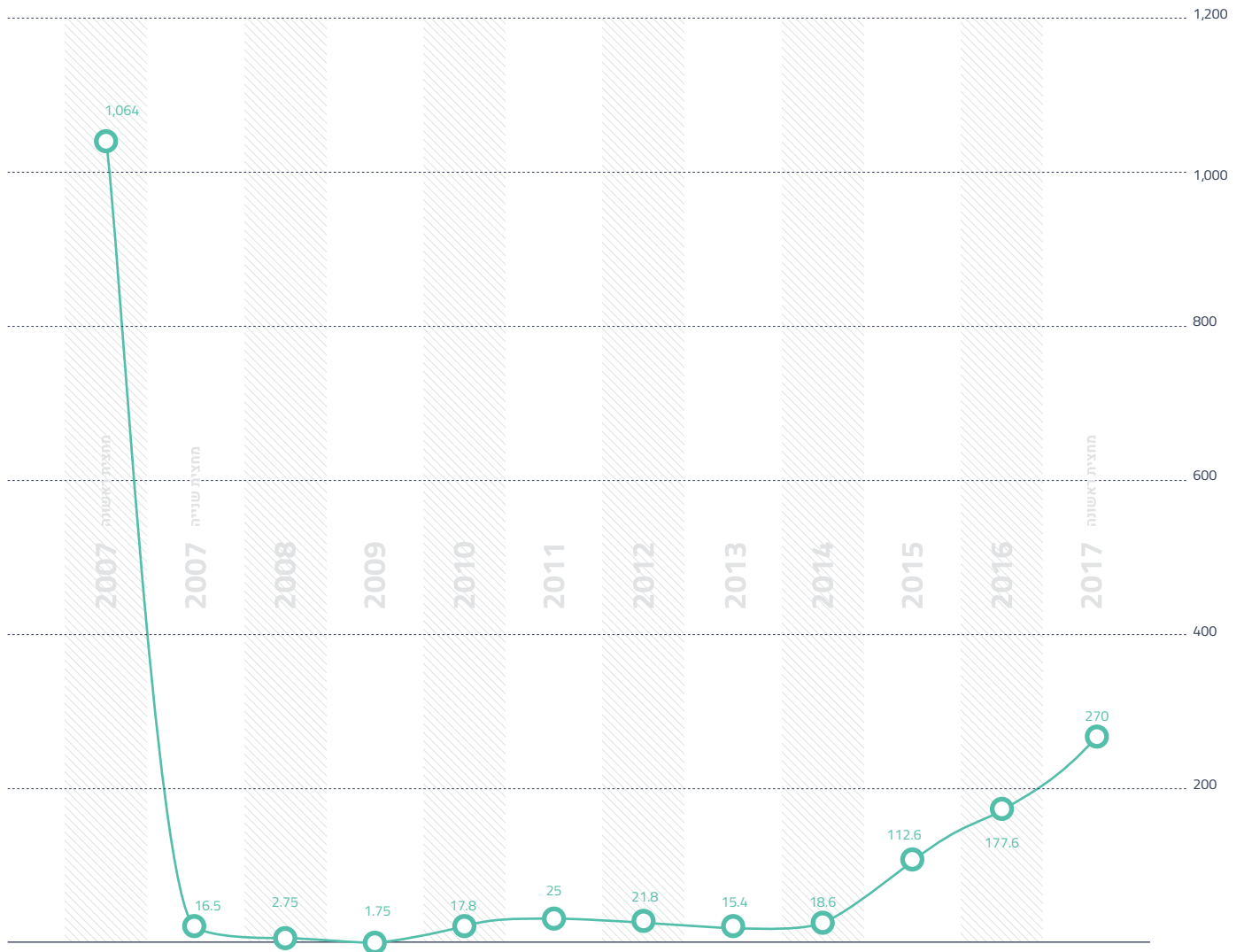

וזאת מכמה סיבות: הגבלות על סוגי הסחורות ויעדן מוסיפות להתקיים, חסר בהיתרי סוחרים וחסר בשווקים בהן ניתן למכור את הסחורה. בשנים שבהן לא ניתן היה לשווק סחורה מחוץ לעזה, הקונים מצאו מקורות אספקה אחרים.

בשנים האחרונות נרשמה עלייה גם ביציאת סחורות בעקבות [ההחלטה שהתקבלה לאחר מבצע צוק איתן](#) להתיר שיווק סחורות מתוצרת עזה בשוקיה הטבעיים בעבר – בישראל ובגדה המערבית. ובכל זאת, היקף שיווק הסחורות מעזה נותר שבריר מהיקפו בימים שלפני הסגר

יציאת סחורות מעזה דרך מעבר כרם שלום. ממצע חודשי, במספר משאיות

עם השתלטות חמאס, ביוני 2007, ישראל סגרה את המעברים ליציאת סחורות מעזה. הסחורות שיצאו בכל זאת בשנים 2007-2010 היו חלק מפרויקט שסובסד על ידי ממשלת הולנד, והחל בשנת 2006. במהלך השנים הללו, פרחי ציפורן, תותים ומאוחר יותר גם עגבניות שרי ופלפלים, יוצאו בכמויות קטנות ליעדים באירופה. בשנים 2010-2014 יוצאו גידולים חקלאיים ומספר קטן נוסף של מוצרים ליעדים נוספים. רק ב-2014, לאחר מבצע צוק איתן, ניתן אישור לשווק לגדה המערבית ובמרץ 2015 גם לישראל. עד הטלת האיסור המוחלט על הוצאת סחורות מעזה בשנת 2007, היוו הגדה המערבית וישראל את השווקים המרכזיים למוצרים שמקורם ברצועה. עם ההקלות, חלה עלייה בהיקף הוצאת הסחורות, אך הוא עדיין אינו מתקרב לממדיו בימים שקדמו לסגר.

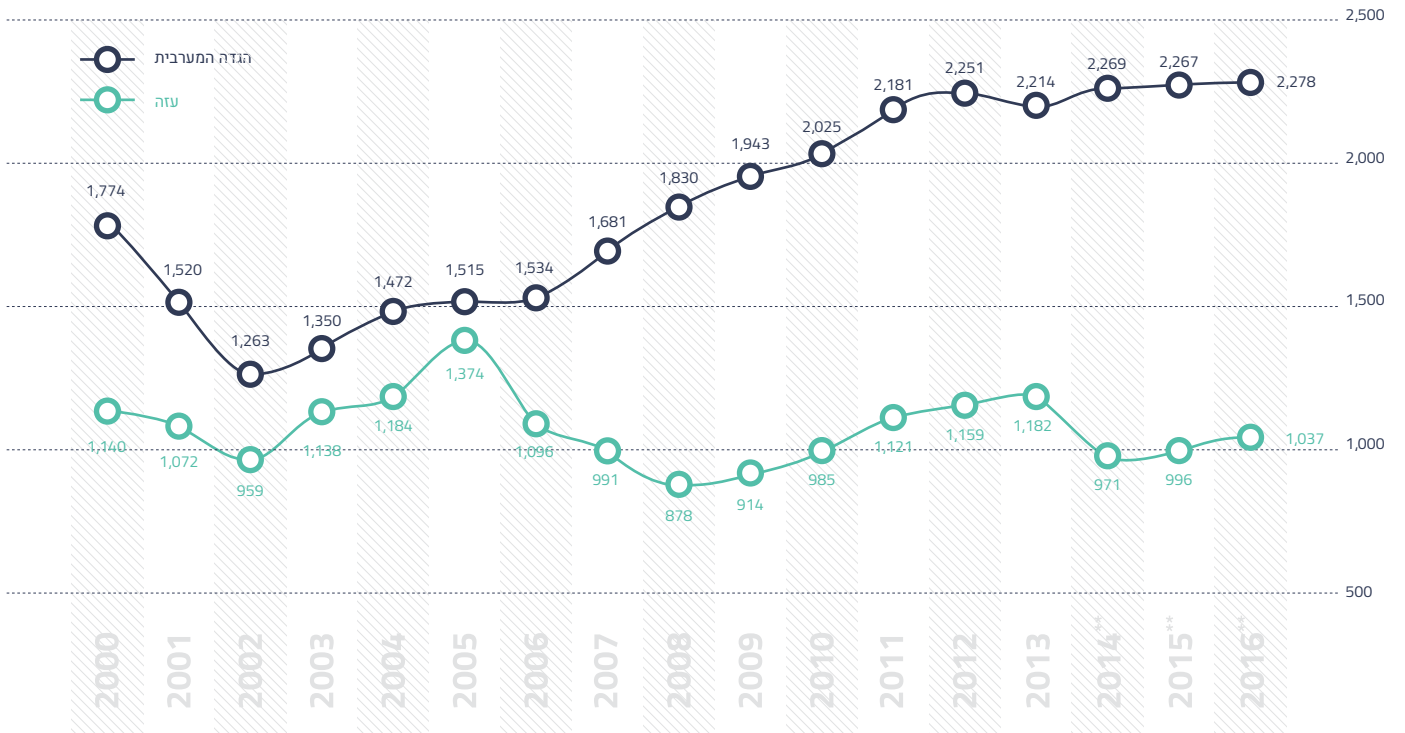

מצב שונה לחלוטין מהמצב בגדה המערבית. כיוון ששני חלקי הטריטוריה הפלסטינית נותרו, במידה רבה, **שלובים ותלויים זה בזה** מבחינה כלכלית, התמ"ג הנמוך לנפש ברצועה משפיע גם על הגדה המערבית. שיעור האבטלה בעזה שונה מאד גם הוא מהשיעור בגדה והוא זינק בסמיכות לאירועים כמו הטלת הסגר ונפילת ממשלתו של מורסי במצרים (תרשים מס' 6)

בעוד צריכה פרטית, פעילות לשיקום הרצועה בעקבות מבצע צוק איתן והזרמה של סיוע בינלאומי מנעו צניחה מוחלטת של התמ"ג ברצועה, הפעילות במגזרים עתירי עבודה כמו חקלאות ותעשייה נותרה נמוכה בהרבה מרמתה בימים שקדמו לסגר, ורחוקה מהפוטנציאל שלה. כמו כן, בעוד התמ"ג לנפש אכן עלה בשנים האחרונות, הוא נותר נמוך משהיה ב-2005 ואפילו ב-1994 (תרשים מס' 5). זהו

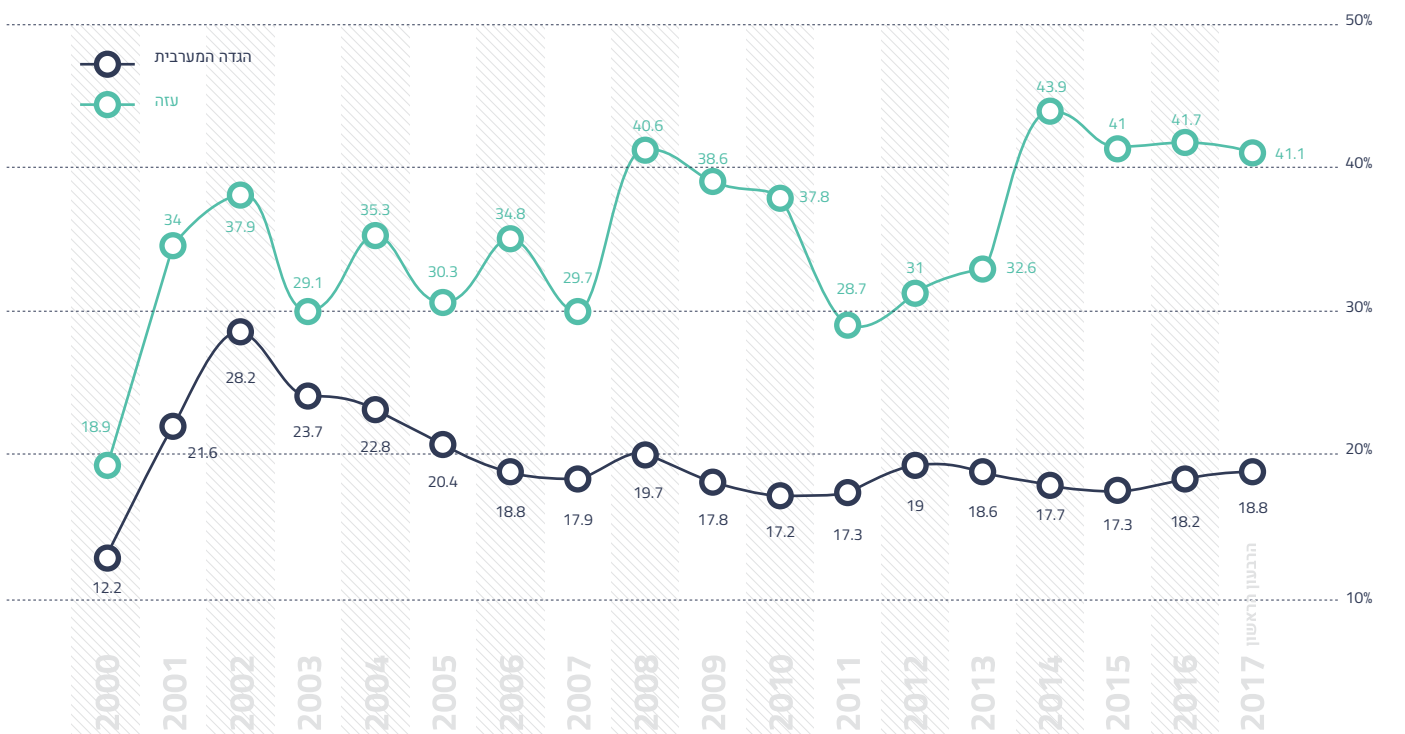
תמ"ג שנתי לנפש

התוצר המקומי הגולמי לנפש ברצועת עזה שונה בתכלית מזה של הגדה המערבית. בהתחשב בעובדה שהכלכלה הפלסטינית מוסיפה להיות משולבת בעיקרה, צמיחה נמוכה ברצועה משפיעה גם על הגדה המערבית.

אבטלה

שיעור האבטלה בעזה זינק בהשוואה לגדה המערבית מאז הטלת הסגר.

סיכום

לאחר עשר שנות סגר אפשר להביט לאחור ולהיווכח בקלות שבה קבלת החלטות בישראל, או אי קבלתן, כמעט שלא מתייחסת לצרכיה ולזכויותיה של האוכלוסייה ברצועה. בהינתן שישראל אינה רואה עצמה אחראית למצב בעזה או לרווחת תושביה, היא לא מיהרה לנקוט בצעדים לשיפור המצב, גם לאחר שנטשה לכאורה את מדיניות "הלוחמה הכלכלית" שבה נקטה בשנים 2007-2010. מאז, רכיבים במדיניות שנחשבו בעבר להכרחיים להגנה על ביטחונה של ישראל ולהשגת מטרות מדיניות נזנחו באיבחה, לעיתים בתגובה לביקורת מצד הממשל האמריקאי ולעיתים במסגרת משא ומתן על הפסקת אש לאחר מבצע צבאי הרסני. במובן זה, קל לראות כיצד היבטים שונים של מדיניות הסגר היוו למעשה קלפי מיקוח עבור ישראל ולא אמצעי ביטחון. מה שקשה להבין הוא כיצד, בחלוף עשור, המצב לא השתפר ולא החכמנו. גם אחרי [שעשרות בכירים](#) ישראלים הכירו בקשר בין שגשוג ליציבות, עזה עדיין נתונה תחת מגבלות תנועה שעוצרות את הכלכלה ורומסות את התקווה ועמן גם את הסיכויים של כולנו לשגשוג.